

ELEŞTİREL PEDAGOJİ DERGİSİ

10. YAŞINA GİRDİ

Ünal Özmen

ozmenu@gmail.com

Eleştirel Pedagoji dergisi 10. yaşına girdi; eğitim gündemimiz bu... Entelektüel faaliyetler açısından bu denli kurak bir iklimde, bilinçli praksislerin olmazsa olmazı bilginin arayışında olan Eleştirel Pedagojinin varlığını güçlenerek sürdürmesi, dergiciliği, zihinsel faaliyet olmaktan öte bir eylem düzeyine yükseltiyor. Dolayısıyla dergimizin 10. yaşına girmiş olması üzerinde konuşmaya ve aynı zamanda kutlamaya değer bir olay.

Bir kısım “sol” yapı ve bir dönem kanaatine başvurulmuş sol karakterlerin içine düştüğü ideolojik krizden çıkış yolu aramak yerine, liberallerin ardına takılarak egemen ideolojiye eklemeli olduğu bir dönemde, bir yandan bu savrulmaya kendi ilgi alanından müdahale etmek, öte yandan sol literatürü de kullanarak saldıran egemen ideolojiyle mücadele ederek yoluna devam etmek Eleştirel Pedagoji dergisinin varlığını daha anlamlı hale getiriyor.

Eleştirel Pedagoji, dergimizin adı olmakla birlikte, egemen eğitim anlayışına alternatif eğitim hareketlerinden birinin adı. Eleştirel Pedagoji, diğer “sistem karşıtı” yapılardan farklı olarak tam bir entelektüel hareket; ne tek başına eyleme, ne de koşulların olgunlaşmasını bekleyen eylemsiz düşünceye hapsolup kalmıyor; toplumsal olan her olguyu, ortaya çıktığı anda eleştiriye tabi tutarak “kimin aleyhine kimin lehine” olduğunu tespit ederek anında müdahale etmenin yollarını arıyor.

Eleştirel Pedagojiyi diğer sol yapılanmalardan ayıran, sınıfsal aidiyetine bakmaksızın her türlü mağduriyeti ilgi alanına almasıdır. Çevre, kadın, cinsiyet, dini ve etnik aidiyet gibi nedeni tek

başına sınıfsal kökene bağlı olmayan mağduriyetlerle ilgilenmek, Eleştirel Pedagojiye doğal olarak sınıf hareketlerinden farklı rol yüklüyor. Fakat bu onun sınıf hareketinin parçası olmadığı anlamına gelmez. Çünkü Eleştirel Pedagoji, eleştirdiği soruna önerdiği çözümü genellikle sınıf perspektifinden bakarak bulur ve teşhiste olduğu gibi tedavide de Marksizme başvurur.

Emek sömürsüyle büyüyen kapitalizmin sömürü zincirine doğayı, insanlığın kültürel birikimini, ahlaki ve insani değerleri kattığı neoliberal politikalarıyla hiç kuşkusuz tek başına emek (emek ideolojisiyle) mücadelesiyle baş edilemezdi. Bu bakımdan Eleştirel Pedagoji, neoliberalizmin mağdur ettiği her kesim ve farklı sorunlarla ilgilenirken, ilgi alanının genişliği ve çeşitliliğinin sonucu olarak Marksist teoriyle problemlenmeyen farklı öğretilerden de etkilenmiştir. Haliyle bu, birçok **eleştirelin** ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Bu konuda daha detaylı bilgi edinmek için 53-54. sayımızda Eleştirel Pedagoji hareketinin anlaşılır bir haritasını çizen Hasan Hüseyin Aksoy’un Eğitimin Tanımı Sorunsalı ve “Eleştirel Pedagojiler” başlıklı makalesine başvurulmasını öneririm.). Devrimci, Marksist gibi teorik dayanağına vurgu ihtiyacı duyan kimi **eleştirel** akımları saymazsak eğitim alanında anaakım iki **eleştirelden** söz edebiliriz: Eleştirel Eğitim ve Eleştirel Pedagoji...

Eleştirel Eğitimle, Eleştirel Pedagojinin **eleştireliliğ**in, “ilke, bilgi ve iktidarın” her zaman tartışılabilir, hesap sorulabilir ve eleştiriye tabi tutulabilirliği üzerine kurulu temel yaklaşımları konusunda uzlaşmazlıkları yok; farklılığın, büyük oranda tanımlamadan ziyade tanımlanmadan (teorisyenlerin siyasal kökenine gönderme yap-

ma ihtiyacından) kaynaklandığını söyleyebiliriz. Bu iki akım ve diğerlerinin etkilendiği, beslendiği, başvurduğu düşünsel kaynaklar genellikle ortak olduğu gibi her yıl birlikte düzenledikleri Eleştirel Pedagoji dergisi de bileşenlerinden olduğu Uluslararası Eleştirel Eğitim Konferanslarında bir araya gelmektedirler. Birinin kendisini devrimci/Marksist/radikal olarak adlandırması diğerinin **devrimci, Marksist** veya **radikal** olmadığı anlamına gelmez. Her eleştirel eğitimci gibi eğitimi özgürleşme/özgürleştirme pratiği olarak ele alan Türkiyeli eğitimciler olarak sıra kendimizi adlandırmaya geldiğinde eğitimi dönüştürmek için önce eğitimin ilkelerini tartışmaktan yana olduğumuzdan hareketle eğitimin ilkeleriyle ilgilenen **pedagoji**yi tercih ettik. Bizim kendimizi Eleştirel Pedagoji olarak tanımlamamız, tamamen pedagojiye yüklediğimiz anlamla ilgilidir.

Politik bir kavram olarak Eleştirel Pedagoji Türkiye için yeni bir kavram olmakla birlikte, bu kavramın tekabül ettiği praksise Türkiye hiç de yabancı değil. Özellikle Türkiye'nin Köy Enstitüleri deneyimi ve Halkevlerinin halkta eleştirel bilinç geliştirme çabaları, günümüz eleştirel pedagoğlarının ilham kaynağı Paulo Freire'nin Brezilya deneyimi kadar ilham verici bir eğitim pratiğidir. Hiç kuşkusuz Türkiye, yaptıkları işi teorize edememiş, etme gereği duymamış olsalar bile eğitimin eleştirel bilinç ka-

zandırma rolü konusunda fikir üreten düşünce insanlarından da yoksun değil: Hasan Ali Yücel, İsmail Tonguç ve arkadaşları; daha sonra eğitimi kalkınmadan ziyade eleştirel bilinç oluşturma (politikleşmenin) yollarından biri olarak ele alan Fakir Baykurt, arkadaşları ve ardıllarının hakkını teslim etmek gerekir. Bugün, gerektiği ölçüde sahip çıkılmadığı açık bir gerçek olmakla birlikte, bu mirastan ders çıkarmaya çalışan varisleri yok diyemeyiz. Demek istediğim, Eleştirel Pedagoji "kökü dışarıda" bir hareket değil; Eleştirel Pedagoji hareketine ilgi duymamız, uluslararası dayanışma ve küresel problemi formüle eden evrensel dile ulaşma ihtiyacının sonucudur.

Eleştirel Pedagoji dergisi, piyasa-din ittifakının eğitime yönelik saldırısına karşı durma, gericî politikalara anlamlı yanıtlar oluşturma ihtiyacından ortaya çıktı. Ekonomide liberalizasyonun sosyal politikalara uyarlanmasıyla İslamcılara emanet edildiği 2003'te eğitimde paradigma değişimine tanık olduk: Türkiye'de, öğretim programları, ders kitapları, öğretme yöntem ve teknikleri; öğretmenin rolü, eğitim kurumlarının örgüt yapısı, finansman yolları gibi eğitim sistemine yön ve biçim veren belli başlı uygulamalar o tarihten sonra kapsamlı bir değişime tabi tutuldu. Din-piyasa ittifakı ile inşa edilen bu eğitim anlayışı, hem eleştirdiği siteminin iki yüz yıllık birikimini tümüyle reddediyor hem de bilimi, bilginin esas kaynağı olarak ele almıyordu.

Eğitimde özelleştirmeyi öngörmesiyle birlikte düşünüldüğünde bu politikanın kamu yararını gözetmediği, bilimsel ve laik olamayacağı açıktı. Fakat değişim fikri yapılandırıcılık, öğrenci merkezlilik, katılımcılık gibi Türkiye için yeni sayılan kavramlarla ve üstelik mevcut sistemin kusurlarıyla birlikte piyasaya sürülmüştü. Bize “yeni”, “reform”, liberallerin deyimiyle “devrim” olarak sunulan işte bu dönüşüm sürecini anlayıp, anlamlandırıp kamuoyunu bilgilendirme ihtiyacı, bizi Eleştirel Pedagojiyle buluşturdu.

Tümüyle uluslararası ekonomi kuruluşları ile onların denetimindeki uluslararası siyasal örgütlerde üretilen ve onlar tarafından finanse edilen bu yeni eğitim politikasını, kabul etmek gerekir ki eleştiri geleneği zayıf bir kültürle kavrayıp strateji geliştirmek mümkün değildi. Neoliberalizmin saldırısına bizden çok önce maruz kalmış ve bu yönde karşı duruş geliştirme çabasına girmiş Batılı entelektüellerin geliştirdikleri Eleştirel Pedagoji hareketinden destek almak, kavrayışlarından yararlanmak ufuk açıcı olabilirdi. Nitekim bu sayede, islamcıların Türkiye’de iktidarı ele geçirmesinin, Müslüman çoğunluğun dini duyarlılığının harekete geçmesi olmadığını; küresel ölçekli bir politikanın ince işçilikle sağladığı piyasa din ittifakının sonucu olduğunu görmüş olduk!

Yazıya başlarken Eleştirel Pedagoji dergisinin, fikri bir hareketin yayını olmakla birlikte eylem platformu olduğu anlamında bir ifade kullanmıştım. Her yayın için geçerli olmayan bu benzetme, iki kişilik fiskos masasına sığdırabildikleri sandalyeye ilmiş üç-beş kişinin çıkardığı bir dergi, muhalif eğitim hareketine katkı sunan bir yayına dönüşmüşse abartı sayılmamalı. Eleştirel Pedagoji, yazılarıyla, çevirileriyle; kimi zaman katılımcısı, düzenleyicisi, konuşmacısı olduğu sempozyum, konferans, panel vb. etkinlikler yoluyla içinde bulunduğumuz durumu teşhis etmeyi kolaylaştırdığı gibi sözü olanın sözünü söyleyebildiği bir platform oldu. Eleştirel Pedagoji, 10 yılda yüzlerce yazarın aramıza katılmasına vesile oldu; akademik bilginin politik mücadeleye fikri katkısının şiddetle sınırlandığı bir dönemde onlarca akademisyenin akademik çabasının politik mecra ile buluşmasına aracılık etti. Her şeyden önemlisi kendi çapında bir dayanışma zemini olmayı başardı. Eleştirel Pedagojinin hak ettiği ilgiyi görmüş olmak ayrıca sevindirici; birçok üniversitede dersi açıldı, çok sayıda yüksek lisans ve doktora tezine konu oldu, bu ilginin sonucu olarak çoğunluğu çeviri olmak üzere zengin bir kitap külliyati oluştu.

Tabi ki bütün bu olumlu gelişmeyi Eleştirel Pedagoji dergisine mal edecek değiliz. Bireysel çabaların yanı sıra özellikle ikisi Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesinde düzenlenen Uluslararası Karşılaştırmalı Eğitim Derneği Konferanslarının bizden bir adım önden gittiğini not etmek gerek. Eleştirel Pedagoji dergisinin çabasını ayrıca değerli kılan, kurumsal bir destek olmaksızın yokluk, yoksulluk içinde yoluna devam edebilmesidir. Tahmin edebileceğiniz (kimi okurların tanık olduğu) gibi Eleştirel Pedagoji dergisi bu yaşa kolay erişmedi: Şunu da belirtmek gerekir ki Murat Kaymak’ın yönetiminde sanal ortamda yayımlanan Eğitim Politikaları dergisi ile ilk sayısı Ocak 2006’da iki ayda bir basılı olarak yayımlanan ve 16. sayısında yayın hayatına son vermek zorunda kalan Zil ve Teneffüs dergisi, Eleştirel Pedagoji dergisinin öncülü oldu.

Eleştirel Pedagojinin ilk sayısı, Ünal Özmen’in genel yayın yönetmenliğinde ve Kemal İnal’ın editörlüğünde Ocak 2009’da çıktı. Derginin 10. yaşına ulaşmasında daha sonra editörlüğünü üstlenen, editörlüğü bıraktıktan sonra katkısını yayın kurulu üyesi olarak sürdüren Ahmet Yıldız ve Ayhan Ural’ın emeği anmanın ötesinde saygı duymayı gerektirir. Eğer Türkiye eğitim tarihinin bu dönemine dair anlatıda bu dergiye ve Eleştirel Pedagoji hareketine bir paragraf ayrılacaksa yayın kurulu üyeleri Fevziye Sayılan’ın, Yasemin Tezgiden Çakcak’ın, Nurcan Korkmaz’ın, Hasan Hüseyin Aksoy’un, Murat Kaymak’ın katkıları unutulmayacaktır. Dışarıdan katkı sunan kurum ve kuruluşların başışlamasını dileyerek okurlarımızın; öğrencisiyle, öğretim üyesiyle Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinin katkısını anmak isterim.

Eleştirel Pedagoji dergisi, neoliberal ve her türden gerici saldırı altındaki kamusal eğitim talebini savunmaya; laik, bilimsel ve demokratik bir eğitimin gerçekleşmesi yönünde zihinsel katkı sunmaya ve pratikler geliştirmeye devam edecektir. Dergimiz ve Eleştirel Pedagoji hareketinin, bu amaca ulaşma yolunda akamete uğrama riskini ortadan kaldırmak üzere yeniden yapılanma ihtiyacı duyduğumuzu da bu vesileyle duyurmak isteriz: Eleştirel Pedagoji, son iki sayısında olduğu gibi bundan sonra yayın ve dağıtım desteğine ihtiyaç duyduğumuz Redaksiyon bünyesinde yayın hayatına devam edecektir. Bu değişimle birlikte editörlükte de nöbet değişimi olduğunu, editör olarak Ünal Özmen’in görevlendirildiğini duyurmak isterim.